

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Annotationes Ioannis Bugenhagij Pomerani in decem epistolas Pauli

Bugenhagen, Johannes

Basileae, 1524

VD16 B 9232

In Priorem Epistolam Pavli ad Thessalonicenses Annotationes Ioannis
Bugenhagij Pomerani.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36165

IN PRIO

REM EPISTOLAM PAULI
ad Thessalonicenses Annotationes Io-
annis Bugenhagij Pomerani.

ARGUMENTVM.

Thessalonicenses, cum audissent Pauli prædicationē, in fide perstiterūt, quibus tamen Paulus non timere nō potuit propter pseudapostolos, ubiq; ad confidentiam operum sollicitates: quod ipsi erat (sicut alibi dicit) sollicitudo omnium ecclesiarum. Exordians uero, quod solet, à gratulatione, duos primum & Thessalonicensium & suo exemplo insignes ostendit locos. Alterum, quàm efficax, quàm certum, quàm perseuerans & constans sit Christi euangelium in auditoribus, qui uere suscipiūt illud per spiritum sanctum, qui nullo probro, damno aut iniuria, ne morte quidem discedunt à spiritu, quē per auditum uerbi dei conceperunt. Hęc uides toto cap. 1. & sequēti ubi dicitur, Quapropter & nos gratias agimus &c. Ad ista quoq; pertinēt paræneses ille morum christianorum, quas uides cap. 4. in principio, & cap. 5. in fine. Alterum, qualem oporteat esse euangelij ministrum; id quod suo exemplo ostendit

IN EPIS. PAULI AD THESS. 47

duobus cap. 2 & 3. latēter notās q̄ sint pseudapostoli, nempe qui adulantur, quærentes sua commoda & honorē. Sunt & alij loci in hac epistola, ut ille, Quod impij semper proficiunt in peius, usq; ad consummatā iram dei. Sed hic locus paucis est indicatus cap. 2. his uerbis: Vt expleant, inquit, peccata sua &c. Itē cap. 4. est locus de scortatione, quam abominatur deus: et de sanctificatione, quam solum uult deus. Item de inordinate uiuentibus, cap. 4. Obsecramus autem &c. sed hic locus expressius scribitur in epistola 2. cap. 3. Præterea hic habes mysterium reuelatū de dormientibus, & resurrectione nouissima, cap. 4. & de incerto die aduentus Christi, cap. 5. Vbi & docet nos semper ad eum diem oportere esse paratos.

CAPVT I.

Paulus & Siluanus & Timotheus:

Qvum hæc epistola sit Pauli, non tamē ipse Paulus dedignatur cōsortes facere epistolæ, quos consortes habet ministerij uerbi: non sibi soli adrogās magisterium, ut ij qui sua quærent: didicerant enim à Christo, Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Itaq; dei apostoli nihil aliud curāt, quàm ut ministerium suum compleant, prædicando uerbum in gloriam dei, nihil solliciti de sua uel gloria uel ignominia.

ANNOT. IOANNIS POMERANI
Ecclesie Thessalonicensium &c.

Quia etiam legimus in sacris scripturis ecclesiam
malignantium, synagogam satanae, congregationem
ps 21 | taurorum & vitulorum &c. Additum hic est, in deo
patre nostro, & domino Iesu Christo: id est illi eccle-
siae siue congregationi, quae est congregata in deo &c.
quae habet promissionem, Matthaei 18. Vbi duo uel
tres, &c.

Gratia uobis & pax.

Gratia

Gratiam & pacem semper coniungit Paulus, ut quae
ita cohaereant ut separari non possint. Gratia est, quod
remittitur nobis omne peccatum à deo per Christum
sine omni nostro merito, modò hoc credamus: quam
gratiam necesse est, ut comitetur pax conscientiae, quae
alioqui quiescere non potest, nisi credat sibi dimissa
esse peccata.

Gratias.

Gratulatio est, quae gaudet de profectu eorum, qui
audierant uerbum salutis. Ex qua discimus exemplo
Pauli, Siluani & Timothei, boni pastoris esse, non solum
pascere uerbo (id quod in primis necessarium est)
uerum etiam gratias agere de profectu ouium, ut no-
rit omnia eorum referre, unde profecta sunt. Insuper
orare, ut permaneant, & magis crescant in fide & spe
domini nostri Iesu Christi, ut norit omnia inde petens

da, ubi uerè sūt. id est à deo. Hæc oīa didicimus à Chri-
 sto, & in Christo uidimus: cuius tota uita nihil aliud
 fuit quàm doctrina, qui et uerba uitæ (sicut Petrus ait
 Io. 6) nobis ministravit, q̄ reuersus quandoq; ex præ-
 dicatione pro discipulis gratias egit patri, dicēs: Con-
 fiteor tibi domine pater cœli & terræ &c. Luc. 10. Orationes
 Præterea totas quandoq; noctes orauit, nō dubiū qn̄ Christi quæ
 pro nostra salute. Nam quales eius orationes fuerint, les fuerint.
 uel illa nouissima oratio, quam legis Ioan. 17. sit ar-
 gumento.

Propter opus fidei &c.

Propter duo eis gratulatur, in quibus summa est to-
 tius christianæ rei. Alterum est sollicitudo in fratres,
 id quod uocat opus fidei, & laborem charitatis: alte-
 rum est quod permanserint in fide, etiā damnis & in-
 iurijs adfecti, sicut cap. 2. uides, ubi dicitur, Vos estis
 imitatores &c. In aduersis enim probatur fides, sicut
 dicitur ad Rhom. 5. Tribulatio patiētiam operatur,
 patientiæ probationem, probatio spem, spes uero non
 confundit. Porrò qui in tentationibus & persecuti-
 onibus cadunt, & negant quod antea professi sunt, in
 illis fuit aut mera hypocrisis: ut de quibus Christus di-
 cit, Qui ad tempus credunt, & in tempore tentatio-
 nis recedunt. Aut magna adhuc infirmitas, quam ipsi
 nescierunt. ut uides in Petri negatione, quibus utile fuit
 erit cecidisse, quod sine tali casu salui esse nequeant.

ANNOTAT. IOANNIS POM;

Expedit enim eis, atq; adeò necessariū est ad salutē,
ut discant nosse sese, & sitire salutem, quam ex se ha-
bere nequeunt: quibus consolationi sit quod Christus
ait, Non ueni uocare iustos, sed peccatores. Igitur hic
eleganter additum est, Coram deo & patre nostro:
quo significat non hypocrisin fuisse fidem prius pro-
fessam: sed uerè credentes fuisse in cōspectu dei, qui pa-
ter noster est, quæ sua in nos benignitas est. Nihil nos
magis constantes facit in omnibus aduersis, quàm ut
cogitemus, & sciamus bonā esse patris nostri uolūta-
tē q̄ patimur. Vnde uoluntas nostra mortificetur, &
discamus patris nostri amplecti uoluntatem, quem ad
modum & oramus, Pater noster, fiat uoluntas tua.
Quin & hoc aduertendū diligentius, quod beneficia
in proximum exhibita, uocat opus fidei, & laborem
Opus fidei charitatis est. Opus enim est & labor id quod dicitur cō-
tra illos, qui dilectionem solum esse putant amicas sa-
lutationes, iucundum cōuictum, &c. Sic enim dicit Io-
annes epist. 1. cap. 3. Filioli mei, nō diligamus uerbo,
neq; lingua, sed opere & ueritate. Opus autem est fi-
dei, q̄a eleemosyna, quantumcūq; copiosa, absq; fide
peccatum est. Rata est enim sentētia Pauli, Quicquid
non est ex fide, peccatum est. Et in epistola ad Heb. Si-
ne fide impossibile est placere deo. & Christi: Non
potest arbor mala bonos fructus facere. Item: Sine me
nihil potestis facere. Sine Christo est, qui sine fide est:
ergo

ergo sicut omnia opera necesse est ex fide fieri, modo placere deo per ea uelis, ita quoque cleemosynā. Opus ergo fidei est, quod in extremo iudicio hanc audiat sententiam, Esuriui etc. Quid enim aliud est quod dicit, Dedistis mihi: quod ex fide fecistis, id est mihi in hoc placere studuistis? Deinde et laborem dicit charitatis, id est qui ex charitate uenit, hoc est, quo ex animo bene facis proximo indigenti. Non sit dilectio et charitas simulata uel ficta, quae semper charitas etiam externo exhibita opere uult uideri. Non dico solum de illis, qui hodie adseruant in corde, quibus deus seruat omnia ipsorum peccata: ut habes in parabola Matth. 18. sed etiam et multo amplius de ijs qui simulatione charitatis pie coram hominibus uolunt uideri: contra quos docet Christus Matt. 6. Attēdite ne iustitiam uestrā, etc. Hoc autem opus fidei, et hunc laborem charitatis, cum aliās, tum uel maxime experieris, cum re ipsa tibi diligendus fuerit is, qui te laesit inimicus. Tunc enim uidebis quid possunt in te fides et charitas.

Scientes &c.

Insignis est hic locus, quod qui uere susceperunt euangelium, certi sunt se esse in gratia. Id autem fit sic, ex auditu fidei spiritus concipitur, ut dicitur ad Galat. 3. id est ex uerbo dei audito, et fide credito datur spiritus in cordibus uestris. Hoc uerbum est promissio dei, gratis promittēs remissionem peccatorum per Christum:

144 25

Charitas
ficta.

ANNOTAT. IOANNIS POM.

Spiritus autem dei, ita ex auditu fidei cōceptus, testi-
ficatur, & testimonium reddit spiritui nostro in cor-
dibus nostris, quod sumus filij dei: ut dicitur ad Rho-
s. In quo spiritu clamamus, abba pater. Hæc est sciē-
tia Christiana, hæc est uirtus, efficatia spiritus & cō-
fidentia, de qua hic dicit Paulus: Hæc est petra, supra
quam ædificata domus nullis cedit tempestatibus, ne
portis quidem inferorum. Miraris ista? Sed ubi inter-
rogo te, num credas remissionem peccatorum: re-
spondebis, credo. Iterum rogo te, num credas tibi re-
missa esse peccata: hic si hæsitaueris, mentitus es qua-
ndo dixisti, credo. Si uero & hic ex corde responderis,
credo: interrogo qua fiducia credas, cum sis peccator,
cui debeaturn damnatio? Hic uero tibi sic sentiendum
est: Si in opera mea respicio, peccator sum & damna-
tus, opera inquam non solum mala, sed etiam bona,
quia eis fidere non possum: quia quantumcunq; ieiun-
auero, orauero, elemosynam dedero, nunquam con-
sciētia mea quiescit, quasi per hæc sint mihi indulta
peccata. Semper enim nutabunda aliud atq; aliud sub
inde desiderabit conscientia in uita mea, & meis ope-
ribus. Si uero in promissionem dei respicio, id est in
gratiam siue euangelium, tam certus esse debeo de
gratia & remissione peccatorū, quàm certū est cum
mentiri non posse qui promisit. Et ista fides imputabi-
tur mihi ad iustitiam. Dum enim tribuo deo ueritatē,

*Sp. ex auditu
fidei*

*Efficitia spiritus
& cōfidentia
in dei gratia*

ipse mihi reddit iustitiam. Hæc est iustitia dei, qua saluor. Vnde sæpe in Psal. In tua iustitia libera me domine. Contra de humana iustitia dicitur: Non iustificabitur in cōspectu tuo omnis uiuens. Ecce hoc habet apostolus ad Rhom. 4. Ideo, inquit, non ex operibus, ut secundum gratiam firma sit promissio. Hæc est securitas & fiducia conscientie in conspectu dei, quæ reuelandam olim prædixerunt prophete. De qua certitudine lege plura in locis Philippi de charitate & spe.

Quemadmodum nostis, &c.

Testes inuocat pro se conscientias auditorum, quæ est magna fiducia doctoris, &c. De qua re plura scribit capite sequenti.

Recipientes sermonem, &c.

Exponit quod supra dixit, non per sermonem solū, uerumetiam per uirtutem, &c. Sermo enim auditus non admixtus fide, non prodest, ut dicitur ad Heb. 4. Idcirco saluator dicit, Qui habent aures audiendi audiunt. Nihil aliud est, recipientes sermonem, quam credentes sermoni, quasi uero efficaciter receperint sermonem, addit: Cum ad afflictione multa, cum gaudio spiritus sancti. Atq; hic habes serè uno uerbo comprehensam illam, quæ adparet in scripturis serè omnibus dissonantiam. Alibi enim legis, ut Christum: ita & Christianum populum, miserum, pauperem, ad afflictū, morti destinatum, sicut ouis occisionis, & nihil aliud,

ANNO, IOANNIS POMERANI

nisi meras formas crucis. Alibi uero eundē siue Christi-
stum, siue populum christianum gloriosum, diuitem,
pacis & securitatis abundantem: quoniam & leticia
immortali & aeterna plenū. Hoc ita uides sepe in san-
ctis & prophetis. Nec hoc interdico solū, quod oportet
Christū pati, & ita intrare in gloriam suam: &
quod Christiani cruce huius temporis intrant in glo-
riam uitae futurae: uerum etiam hoc, quod intra adfli-
ctiones est ista gloria. Nam ita hic dicitur, percipien-
tes sermonem cum adflictione multa, cum gaudio spi-
ritus sancti. Et ad Rhoma. 5. Gloriamur etiam in tri-
bulationibus, scientes &c. Gloriamur etiā in deo per
dominum nostrum Iesum Christum, per quem nūc re-
conciliationem accepimus. & ad Galat. 6. Mihi autē
absit gloriari &c. Quem enim diligit dominus, corri-
pit &c. ad Heb. 12. Hoc Christus in Ioan. sic expres-
sit: In mundo pressuram, in me pacem habebitis. Hoc
est quod ad Coloss. 3. dicitur, Pax dei triūphet in cor-
dibus uestris: ad quam uocati estis in uno corpore, id
est etiam si quid molestiae à fratribus sustinetis, tamē
illa pax dei superet eam. Adflictio quidem est mundi,
& portarum inferorū in probris, damnis, poenis, tur-
batione conscientiae ob peccata, & dei iudicia: id est
carnalis est, & temporaria. Cōsolatio uero, siue gau-
dium non carnale est, sed spiritus sancti: ergo & for-
tissimum, cui portae inferorum praeualere nō possunt.

et æternum, quod ne mors quidem interrumpet. Vbi
 uera fides est, quod tu in Christo accepisti remissionē
 peccatorum, quod in Christo factus es filius dei, et
 heres omnium, facile atq; ad eō cum gaudio suscipies
 quicquid benigna patris manus tibi intulerit, quacū-
 que tandem occasione. Experientia, non litera te ista
 docebit, sicut dicitur ad Heb. 12. Omnis castigatio in
 presens quidem nō uidetur esse gaudiū, sed molestia:
 at postea fructum tranquillum iustitiæ reddit ijs, qui
 per illam fuerint exercitati. Hæc quoq; in Christo ui-
 dimus, cuius tametsi omnis uita nihil aliud quàm crux
 fuerit, ad profectum tamen euangelij exultauit in spi-
 ritu sancto: id quod legis Lucæ 10. Quo gaudio nun-
 quàm caruit: certus enim erat se benignū habere pa-
 trem, quamuis tantis malis quandoq; obrutus sit, ut
 hoc gaudium sentire non potuerit: sed uere, et ex cor-
 de clamauerit se à deo derelictum. id quod uides sepe
 in psalmo, ne et tu desperes, si quid tale quandoque
 senseris.

Fides uestra, quæ est in deum.

Non in opera, aut studia uestra, aut res quascunq;
 externas, siue (ut Paulus uocat) elementa mundi. Itē
 non in simulachra aurea et argentea, quæ sunt nunc
 mammon, et auaricia quæ est idolorū cultus. In qua-
 cunq; enim re fiduciam tuam ponis, illa est deus tuus:
 et impossibile est ut habeas deum uerum, si in alia re

ANNOT. IOANNIS POMERANI

confidis, quantūcūq; etiam sancta, aut homine quantūcūq; sancto. Maledictus enim homo qui confidit in homine etc. Hier. 17. Deo solo fidendū, secū dū primū præceptū, Non habebis deos alienos corā me. Hic est deus uiuens, uitæ author & uiuificator: deus quoq; uerax, salutem uerè tribuens ijs qui credunt eius promissioni. Quandoquidem nec mentiri nec fallere potest. Cætera omnia mortis sunt nihil minus præstāta, quā quod promittunt.

Ut non sit uobis opus loqui.

In his duabus epistolis non tractat fidem, ut in alijs, licet omnia quæ hic & ubique scribit, ad fidem pertineant. Iustificatis ergo cum scribat, non opus est eis loqui, ut fidem suscipiant: sed egent tantum admonitione, ne neglectu uerbi, aut pereat quod paratum est, aut non augeatur quod seminatum est. Non enim in
mult. q. solo pane, &c. Non est, inquam, opus eis loqui: quia iam habent uerbum, docti à deo per ministerium prædicatorum: quemadmodum inuitatis amicis ad grande conuiuium, ubi omnia parata sunt, & ubi editur, bibitur, &c. Nihil aliud opus est, quā ut sepe moneantur ab illo qui inuitauit, ut quæ conuiuij sunt prosequantur gaudio, &c.

Et expectaretis.

Hæc est fiducia Christianorum, ut expectent letj

redemptorem, quem alij formidant iudicem. Sicut Christus dicit, Lucae 21. His fieri incipientibus, &c. ad Rhom. 8. Vanitati, &c.

Quem excitauit.

Hoc dicit, ne dubitemus & nos excitandos, neue dubitemus de potentia Christi regis nostri, in cuius regno perire non possumus, qui excitatus accepit potestatem omnem in caelo et in terra, constitutus ad dexteram patris supra omnem principatum & potestatem, & uirtutem &c. ad Ephe. 1. Resurrectionem Christi Paulus nusquam non inculcat, quia in ea uere regnum Christi agnoscimus, ubi triumphata morte nostra, accepit gentes hereditatem, & possessionem suam terminos terrae, & fecit utraq; unum.

Ira uentura,

Est ira dei aeterna, quae est iam quidem super omnes incredulos: sed nondum reuelata est, idcirco uentura dicitur. Sicut enim nos sumus filij dei, & nondum apparuit quid erimus. 1. Ioannis 3. ita increduli sunt filij geennae: quod tum primum reuelabitur, quando manifesta erunt abscondita tenebrarum. Ab ista ira nemo liberatur nisi per fidem in Christum, sicut dicit Ioannes baptista & Ioannis. Qui credit in filium, habet uitam aeternam: qui autem incredulus est filio, non uidebit uitam, sed ira dei manet super eum.

ANNOT. IOANNIS POMERANI
CAPVT II.

HAbes hic formam uere ministri euangelici, imitatoris illius pastoris Christi, qui se describit Ioan. 10. Paulus ante male afflictus, non cessat predicare, sed constanter agit in domino, cupiens & adhuc mori, si ita res fert, pro Euāgelio: sicut infra dicit, Cupiebamus impertire uobis &c. Multi hodie uolunt uideri se uocatos ad docendum, & ad predicandū, sed tentatio probabit ueritatem. Mercenarius fugit, pastor manet, ponens animam suam pro ouibus suis. Veræ uocationis indicium. ra uocatio non sinit hominē aliud agere, quàm quod dignum est euangelio. Et præterea cōstantem facit in omnibus aduersis, quæ propter Euangelium suscitantur. Scit enim sic uocatus se esse dei ministrum, & dei agere negotium: quapropter, quicquid ei accidit, nō est ei curæ: tantū agit quod commissum est, ut fidelis minister inueniatur. Omnia enim committit deo, qui cū misit, sciēs hoc qd' Christus dicit: Qui uos recipit, me recipit, uos inq̄, quos ego mitto. et, Qui uos audit, me audit: uos scilicet predicātes quæ ego iussi, &c.

Malis afflictis, &c.

Hoc factum est apud Philippenses, expulso à foemina spiritu phitonico: quod legis Actorum 16.

Siquidem exhortatio nostra!

Hoc dicit propter pseudapostolos, qui sua querunt cum

cum deceptione auditorum, ut eos sibi faciant obnoxios, ad quod nonnunquam utuntur malis artibus per signa mendacia, quibus haectenus cōspurcati sunt omnes libri & prae-dicatores: quemadmodum futurum sub sigillo perditionis praedixit Paul. 2. ad Thessa. 2. quas artes hic uocat immundiciam. Hypocrisin uero dolum uocat. Non egi, inquit, aliter cum meis socijs, quàm sicut deus nobis commisit, qui ad hoc munus apostolicum nos dignos fecit. Et ad hoc cū magna fiducia saepe appellat conscientias auditorum, ut & supra diximus.

Nocte enim ac die, &c.

Prædicatori aut doctori debetur uictus ab auditoribus secundum Euangelium, Dignus est operarius mercede sua. Et 1. ad Timoth. 5. Qui bene praesunt presbyteri, &c. Verum Paulus ne occasionem daret pseudapostolis sua quaerentes, suo etiã iure saepe cedes, labore manuũ uictitabat: Deo dignus episcopus, & longe alius quàm nunc sunt episcopi, qui se gloriantur apostolorum successores. Hunc locum ut intelligas, lege totum cap. 9. episto. 1. ad Corinth.

Qui uocasset uos in regnum, &c.

Gloria dei est, qua gratis dimittit nobis peccatũ per Christum, nullo nostro merito aut opere. ut non possimus gloriari, ut tota gloria maneat deo: sicut ad Rhoma. 3. Omnes peccauerunt, & egent gloria dei. de qua

ANNOT. IOANNIS POMERANI
pro-dominus
in Psal. Cæli enarrant gloriam dei.

Indefinenter, &c.

Certum est non de uerbis oris intelligi, sed de adfetu cordis, sicut cap. 1. dixit, semper: sic & de oratione dixit Christus Lucæ 18. Oportet semper orare, & non deficere: id quod non dictum est de murmure illo oris, ut intelligunt qui interpretantur, semper, id est horis cõuenientibus: sed de desyderio cordis, qd' intelligit deus. Quãdo enim aliquid desyderas à deo, aut quãdo cupis à malis liberari, quãdo premeris, certum est quãdãtandiu desyderas, & subinde etiã uel uerbis, uel suspirijs oras, donec accipias, uel libereris. In talibus ualet oratio. Desyderiũ enim pauperũ exaudiuit dominus; preparationẽ cordis eorum audiuit auris tua. Psal. 9.

Quoniam cum accepissetis sermonem à nobis, &c.

Auerte hic circulũ, quod credimus, ex deo est, qui hoc ipsum agit in nobis per potentiam suam, qua suscitauit, etc. ad Ephe. 1. et hoc ipsum in deum reuertitur, nihil aliud credimus quã deum, & in deũ. Non enim humanis traditionibus & elementis mundi alligamus fidem nostram: sed deo per deum, sine quo credere nõ possumus: id quod hic sic dicit Paulus, Accepistis quidem à nobis sermonem, sed nõ tantum uerbi fuimus ministri: cæterum idem sermo non noster, sed dei fuit.

à quo discebatis intus, secundum illud: Erunt omnes
 θεοδιδάκτοι, alioqui inanis fuisset sermo noster. Di-^{4. 6}
 scebatis inquā à deo, sed nihil aliud quàm ipsum deū:
 superstitiosi autē & seducti à pseudapostolis, & pseu-
 doprophetis. Multa sciūt, multis implicātur: sed quia
 à deo docti non sunt, deū nesciunt. Fidere enim deo nō
 possunt, qui fiduciam in alijs rebus habent.

Vos enim imitatores facti estis.

Credentes Iudæi multa patiebantur ab incredulis
 Iudæis, cæsi, incarcerati, &c. quorum et bona proscri-
 bebantur, & egestate laborabāt, ut necesse fuerit mit-
 ti ad uictum necessaria ex ecclesijs gentium ad ecclesia-
 as quæ erant in Iudæa, sicut uides ad Rhoma. 15. & 1.
 ad Corinth. 16. Huius negocij in primis curator insi-
 gnis erat Paulus, sicut dicit ad Gala. 2. Ut pauperum,
 inquit, memores effemus. quod etiam sollicitus fui hoc
 ipsum facere. Eadē iam Thessalonicēses à ciuibus suis
 passi erant, quæ Iudæi à Iudæis: id quod ad constanti-
 am fidei eorum pertinet, sicut supra dictum est. ¹⁷¹ |

**Qui ut & dominum occide-
 runt Iesum.**

Graviter suos accusat Iudæos. Atq; hic habes locū
 paucis indicatum, quod impij dei iudicio semper profi-
 ciunt in peius. Sicut enim diligētibus deum omnia co-
 operātur in bonum, ita impijs omnia cedunt in malū.

ANNOT. IOANNIS POMERANI

donec ira dei cōsummate ueniat super eos. Exēplo sūt Pharao, qui audit Exodi 9. In hoc ipsum excitauit te, ut ostenderem in te potentiam meam, de quo legis ad Rom. 9. Exemplo quoq; sunt, de quibus hic dicitur,

huc est quo illa partem que illi nō, p̄cipuam rōs p̄cipuā n̄s Iudæi, qui & audiūt à Christo Matth. 23. Et uos im-
plete mensuram patrum uestrorum.

Qui obsistunt nobis gentibus, &c.

Quia gentibus salutem non missam, aut mittendam stulte arbitrabantur cōtra suam ipsorum scripturam in prophetis. Mysterium hoc de salute gentium tractat ad Ephe. 2. & 3.

Cæterum nos fratres.

Adfectū suum in eos declarat, ut habeas exemplū, quod sancti etiam se uidere secundū carnem gestiunt.

Obstitit nobis satanas.

Satanas non potest nobis obsistere, nisi permissus, ut est in Iob. Impedit autem uerbum dei, ut & ipse expleat peccata sua semper, sicuti & alij impij. Impedit uero deo abutente bene eius ministerio malo, ne margarite proijciantur ante porcos, ne impij audientes, salui fiant: sicut habes Matth. 13. & Esaiæ 6. Hæc sunt iudicia dei.

Nam quæ est nostra spes.

Causam addit quare tātopere eos desyderet, qd' ipsi sint materia gloriatiōis eius, in cōspectu dei in extre-

mo etiam iudicio, qd' ei tūc licebit dicere: Domine, cca
ce quinq; talenta &c. et audire, Euge serue bone &c. *uniff 25*

CAPVT III.

Qvāta solitudine Paulus pro ecclesijs æstuaue-
rit, hæc aperiunt. Nam cum satana impediē-
te uenire non posset, misit Timotheum, non solum ut
cognosceret res eorum, uerumetiam & multo magis,
ut uerbo ipsius Timothei confirmati, non turbaren-
tur de Pauli adflictionibus; neq; si forte illic quidam a
pseudapostolis nuncijs Satanae tentati fuissent, & ab-
ducti à uia gratiæ ad confidentiam operum, reduce-
rentur. Tantum tum quoq; timebatur ille lapsus, ut
non mireris interim ista mala creuisse, quibus Christi
gratia penitus oblitterata est.

De fide nostra.

Ne quis nos iam male adflictos putet aliter sentire
quàm ante, sicut qui ad tempus credunt, & in tempo-
re tentationis recedunt. Neue quis scandalizetur,
quod ignominiam mundi sustinemus, qui gloriam dei
prædicamus: quandoquidem quod ista patimur, con-
firmatio est nostri euangelij. Tantum abest, ut quem
talia deterreant. sic ad Ephe. 3. Peto ne deficiatis ob
adflictiones meas, quas pro uobis tolero, quæ est glo-
ria uestra. Hic uero habes locum, quod Christianorū
uita in primis prædicatorū sit crux. Nostis, inquit, nos

*Puffius Florii
Sci*

ANNOT. IOANNIS POMERANI
in hunc usum positos esse, &c. Matth. 16. Si quis uult
uenire post me, &c. Ioan. 15. Non est seruus maior do-
mino suo. Si me persecuti sunt, &c.

Ille qui tentat.

Id est, tentare solet, hoc est Satan. is tentat non solum
ad impuritatem carnis, qua fidem labascere faciat, de
qua uides cap. sequenti: uerum etiam multo amplius,
quod diximus, per falsos praedicatores, qui non susti-
nentes, ut fiducia tota in solum deum per solum Chri-
stum feramur, abducunt nos in fiduciam operum: &
dum semper nouas traditiones & culturas, siue, ut
est in Coloss. religiones angelorum, & merita sancti-
tatis: siue, ut uocant, deuota exercitia inueniunt, do-
ctrinarum non est numerus. Ita merito fieri debet
illis, qui unica uia & ueritate, qua Christus est, de-
relicta, ad deuia deflectunt, nunquam certi in con-
scientijs quò uadant. Quod enim nunc sanctissimum
iudicant, post paululum praespecie alterius sanctitatis
contemnunt: id quod optime norunt, qui ante super-
stitiosi, ad Christum nunc uere conuertuntur. Hi enim
nunc omnia pro stercoribus ducunt, quibus ante sancti
& celebres uidebantur, ut Christum solum lucrif-
faciant: cuius ignominiam omni specie sanctitatis du-
cunt magis gloriosam: sicut Paulus de se scribit ad
Philip. 3. ubi etiã damnat iustitiã legis, ne quid uereamur
iustitiã traditionũ & adinventionũ humanarũ.

Auerte uero diligenter quod dicit, ne inanis factus
 esset labor noster, quo significat totum Euangelium
 nihil prodesse illis, qui abducuntur ab satana in aliam
 uiam. Est autem euangelium, de solo Christo saluan-
 dum esse, in quo habes omnia, sine quo habes nihil, si-
 cut plenius uides ad Coloß. 1. & 2. Et ne dubites de
 ista seductione dictum, uide quid nam dicat ad Gala.
 5. Qui inquit in lege iustificamini, à gratia excidistis.
 Lapsus enim carnis sæpe curante deo, occasio est ma-
 ioris fidei, quia hic facile erroremprehendimus.
 Vbi uero in aliud euangelium, id est fictum, sicut ait ad
 Gal. 1. abducimur, hic proprie satanas regnat: quia
 fides uera, id est salus tota perijt, & spes non est re-
 deundi, quia non uidetur error. Angelus enim satanæ
 se in angelum lucis trãssfigurauit, & demonium quod
 meridianum esse uidetur, agnosci non potest. Operum
 prædicatores multa docent, ne cadamus in carnis ui-
 tia: cum potius hic uigilare deberent, ut fons infide-
 litatis obstrueretur, unde ista uitia emanant, sicut
 dicitur ad Rho. 1. Non probauerunt deum habere in-
 notitia: idcirco tradidit eos deus in reprobam men-
 tem. Hoc scilicet est quod ad Ephes. 6. dicitur: Non
 est nobis colluctatio. —

Quoniã nunc uiuimus, id est gau-
 demus, & satis bene ualemus, &c.

Quandoquidẽ nihil iã aliud nobis tã curæ est, quãna

ANNOT. IOANNIS POMERANI
ut uos stetis in fide, afflictiones meas nihil moror &c.

Dirigat uiam nostram ad uos.

Scilicet, uelit nolit satanas, bonæ & piæ nostræ intentiones, ut uocant, nihil sunt, sicut nec Pauli aliquid fuerunt. Orandus autem est dominus, ut dirigat omnia nostra, ne lumen quod in nobis est, tenebræ sint & hoc orandus, ut fiat uoluntas eius, &c.

Coram deo.

Non uult hypocrisin, sed dei iustitiam esse in nobis, quæ etiã pro iustitia tunc acceptetur, quando uenerit ad iudicium Christus cum omnibus sanctis, &c.

CAPVT IIII.

Admonet eos de omnibus quæ docuerat, ut sic ambulent, quo abundant magis: id est crescat ex fide in fidem. In primis admonet, ut sancti simus etiam corpore: atque id esse uoluntatem dei, sicut & Rho. 12. dicitur: Obsecro uos, ut exhibeatis corpore uestra &c. Libidinis enim mala horrende saepe damnauit deus: ut in diluuiio, in perditione Zodomorū, in uindicato scelere Beniamitarum, Iud. 19. Gentium quæ deū ignorant sunt istæ abominationes, sicut uidet ad Rho. 1. Christiani autē uas suū, id est corpus suū, possident cū sanctificatione, non cū adfectu concupiscentiæ, tantū ut quisq; metiatur uires suas, ne incidat in turpitu-

IN EPI. PAULI AD THES. I. 57

in turpitudines gentiū, & consulat sibi matrimonio,
 sicut Paulus docet 1. ad Corinth. 7. & ad Hebr. 13.
 Honorabile connubium in omnibus, & torus immacu-
 latus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit deus.
 Neq; hic sanctificatio cadet, modò cogites te secundū
 deū uxore habere, non meretricē. Est enim dei creatu-
 ra bona, qua uti licet secundū dei creationē & iustificati-
 onē: ut uides in Paulo, qui ut & aliās, ita maxime
 damnat carnis immūdicem, 1. ad Cor. 6. Nō enim (ut
 hic ait) deus uocauit nos immūdicie causa, sed ad san-
 ctificationē. Hoc non est pro immūdis illis porcis, qui
 audiētes libertatē spiritus, quā soli norūt spirituales,
 ad libertatē carnis uersi, putāt sibi licere quiduis. *Contra li-*
bertatem
 tra Petrum, 1. Petri 2. Quasi, inquit, liberi, & nō quas-
 si habentes uelamen malitię libertatem, sed sicut serui
 dei. Et contra Paulum, qui dicit Gal. 5. In libertatem
 uocati estis, tantum non libertatem detis in occasione
 carni. Qua uero authoritate hæc præcipiat, licet qd'
 ad se attinet, euangelistarum more obsecrare tantum
 uidetur. subdit: Proinde qui reijcit hæc, non hominem
 reijcit, sed deum. Nam dixi uoluntatem dei esse sancti-
 ficationem uestram, qui dedit spiritum sanctū suum in
 uos, ut non cōtaminetis uasa, in quibus talis hospes, o-
 mnis mūdicię author inhabitat, 1. ad Corin. 3. & 6.

Ne quis supergrediatur, neq;
 circumueniat.

b

ANNOT. IOANNIS POMERANI

περὶ γυναικῶν, quodcumq; negocium, rem uel causam significat, ad qd' in primis refero hic ad id, ne quis fraudem faciat cōiugio alterius. Hoc enim cōtextus uidetur requirere. Deinde ad omnia alia negotia, ne facias fratri quod tibi nō uis fieri. Si non uis abstinere amore fratris, id quod in Christianis spiritus fidei postulat, abstine uel metu iudicij dei, quia deus talia ulciscetur.

Cæterum de fraterna charitate.

Hic uides quod in principio epistole dixit, Propter opus fidei ac laborē charitatis. Vnde sicut ca. 1. dixit, nō opus esse ut scribat eis de fide, sic hic dicit, non opus esse ut scribat eis de charitate, quæ fidei fructus est. Causam addit, quod docti sint à deo, ut supra dictum. Tantū obsecrat, ut abūdent magis: id est, crescāt in fide & charitate, quæ nunquā perfecta sunt in hac uita: habēt enim semper in quo crescāt p̄ dominū Iesum.

Incumbatis.

In ociosos
religiosos. Quasi omnibus scribens, notat quosdā inter eos esse, sicut hodie serè ubiq; sunt, qui quasi religiosi, & dei cultores ocii sequuntur, uolentes aliorū bonis nutrirī, quasi hoc eis pro dei, quod fingunt, seruitio debeatur: cum nulli debeatur uictus etiā aliorū labore, nisi doctoribus, id est uerbi dei ministris: sicut supra dictū. Verum ista apertius dicit Paulus in sequenti epistola, cap. 3. Tales per hoc erant scandalo, etiam gentibus

incredulis. iubet ergo, ut quieti labore manuum uiuant, ut non sint indigentes, & pretextu paupertatis & religionis ex aliorum operibus uiuere querant.

Cæterum nolo uos ignorare.

Lugere non uult eos de ijs, qui mortui sunt in Christo: id quod forte faciebant, alioqui talia non scriberet. Ridendum enim erat incredulis, quod mortuos plorarent, qui resurrectionem predicabant. Et præterea non satis Christianum hoc uidebatur. Qui enim sic lugebant, de spe resurrectionis dubitare uidebantur, quos confirmans dicit: Sicut Christus mortuus est & resurrexit, ita nos qui in Christo morimur, resurgemus. Hac quoque ratione utitur, 1. ad Corin. 15. Si, inquit, Christus predicatur, quod resurrexit à mortuis, &c. Vbi lege plura de resurrectione, unde ad Philip. 3. E caelis saluatorem expectamus, &c.

Non lugendum mortuos.

Hoc uobis dicimus.

Mysterium aperit in uerbo domini, sicut prophetae solent, subinde dicentes, hæc dicit dominus. Est autem mysterium hoc, quod forte Thessalonicenses scire uolebant, quod ueniente Christo ad iudicium, uiui adhuc homines uita animali, sicut nunc sunt, reperiuntur: id quod etiam habet Euang. Lu. 17. Sicut, inquit, in diebus Noë, etc. Atque hic euanescit illa fabula, in qua docet omnes homines ante diem iudicij esse mortuos, ut non

Fabula 15. signorum ante diem iudicij.

RANI
ausam si-
uis frau-
tus uide-
ne facias
re amore
postulat,
ciscetur.
te.
Propter
1. dixit,
non opus
ictus est.
dictum.
cāt in fis
n hac ui-
ū Iesum.
r eos ef-
& dei
is nutris
o de bea-
ore, nisi
ra dictū.
pistola,
gentibus

ANNOT. IOANNIS POMERANI

dicam, quàm ridicule in tali fabula abutantur quibusdã scripturæ locis. Cur enim nõ uident quod in symbolo apostolorum confitentur, Christum iudicaturũ uiuos & mortuos? ubi non oportet interpretari iustos & iniustos, quia uulgo hoc symbolon traditum, simpliciter & nulla allegoria est intelligendum. Præterea & hoc reuelat siue prædicit, quod uiui non præueniẽt mortuos: sed qui mortui sunt, primum resuscitantur: & sic simul & uiui, & qui mortui erãt, hoc est omnes qui Christi sunt, rapiuntur obuiam Christo in aëra. De resurrectione enim solum iustorum hic loquitur Paulus, sicut & I. Corin. 15. Vbi hoc quoq; mysteriũ aperit, quod qui uiui reperientur (quia animalis uita æternitatem possidere non potest) in illo raptu subito immutabuntur, & fiet corpus spirituale quod erat animale. Ecce, inquit, mysterium uobis dico &c. Vbi ueterem translationem non esse ueram, non solum arguit quod contraria est ijs quæ hic dicuntur, sed etiam ipse ordo, & mala atq; inepta uerborum cohærentia, & inepta sententia. Quid enim est, Non omnes immutabimur in momento? &c.

Quoniam ipse dominus.

Sic in scripturis describitur aduentus domini, quasi in prælium descendat rex aliquis ad debellandum rebelles, & exaltandũ obedientes. Vnde hic archangelũ nominat quasi ducẽ exercitus, & hortatũ & tubam.

IN EPI. PAULI AD THES. I. 59

Et Matth. 24. Signum siue uexillum filij hominis in caelo, exercitum multum et maiestatem. Hunc uero hortatum, et uocem archangeli, et tubam dei, intelligo uocem filij dei, cuius uerbo et potetia mortui resurgent, et conformabuntur corpora nostra nunc uilia corpori claritatis suae, sicut dicitur ad Philip. 3. Sic enim ipse ait Ioan. 5. Venit hora, in qua omnes qui in monumento sunt, audient uocem filij dei, etc.

CAPVT V.

Die domini ubique scriptura dicit inopinante uenturum, quem incertum uoluit esse, ut semper essemus parati in occursum eius, Lu. 12. Sicut incertus est dies obitus nostri, in quo uenit dominus ad singulos, sic tunc ad omnes uenturus est: et sicut in obitu inuenimur, ita seruamur usque ad diem illum. Sicut audistis supra, qui dormierunt per Iesum, adducendos cum Iesu per deum. Et cum supra nihil dixerit de resurrectione impiorum, hic dicit repentinum eis superuenturum interitum, et dolorem non interiturum. Sicut et Prouerb. 1. dicitur, Veniet autem talia super eos, dum maxime securi sunt: sicut dominus dicit Matth. 24. Sicut in diebus Noe etc. Sicut et diuiti auaro contigit, cui dictum est Lu. 12. Stulte, hac nocte repetent animam, etc. et haec contingent eis, quia tenebrarum filij et noctis, lucem ignorant Christi: et idcirco dor

ANNOT. IOANNIS POMERANI

miunt non expectantes, trementes ebrietate, & corporis crapula, dominum: sicut uides Lu. 12. de malo seruo, & Matth. 24. Christiani uero uigilant, & sobrie uiuunt: quia dei & lucis sunt filij, qui audiunt ad Rhomanos 12. Hora est iam nos de somno surgere, &c. Dormire hic uocat negligere, & ignorare dominum: sicut & in parabola euangelica, id quod sequitur ex inebriatione, quam intelligere licet curas & sollicitudines, diuitias & uoluptates huius uitæ, ut uides, Luc. 8. Nisi quod etiam crapula & ebrietas, que iam ultra modum præualuerunt, per se faciunt ut illa dies non præuideatur, sicut docet Christus Lu. 21. Attendite uobis, ne forte grauentur, &c. Contraria uero horum uocat uigilare & sobrios esse, &c.

Induti thoracem, &c.

De his armis iustitiæ lege quoq; Ephc. 6. Tribus armis hic nos instruit contra regnum tenebrarum, fide, spe, charitate. Fidē & charitatem in pectore collocat, quia nisi illic sint, nō sunt quod adpellantur. Spem uero in capite, quia à deo superius expectat quod coram deo credimus, &c. Sic uero armatos, tutos & securos esse oportere ostendit, dicens: Quoniam non constituit, &c. Constitutionem dei necesse est non perire. Speremus ergo per Christū salutem, quia deus sic cōstituit absq; nostris meritis. & ut nihil dubitarem, aut de satisfactione solliciti essemus, Christus mortuus est

Arma
iustitiæ
Eph. 6

pro nobis, & mortem nostram occidit, ut in ipso, & cum ipso uiuamus, nostra uita abnegata.

Siue uigilemus siue dormiamus.

Id est semper, ut cūq; acciderit nobis, siue per uitā, siue per mortem. Aliter enim hic uigilare & dormire ponitur quā supra, id quod per se notum est, ut maxime non dicerē. Christianorū uita, siue dormiāt siue uigilent, siue edant siue bibant, &c. semper Christi uita est, dum omnia in gloriam dei faciunt, 1. ad Corin. 10.

*Vita
Chris
uigilanti*

Quapropter adhortemini uos.

Quaedam specialius post generalē admonitionē docet. Primū, ut se mutuō edificent, ad Ephe. 4. Omnis sermo spurcus, etc. Secundū, ut præpositos uenerētur per charitatē: id est, ut præter uenerationē, etiā necessaria eis ministrēt, et pacē habeant cum eis: ut sicut ad Heb. 13. dicitur, cū gaudio pro animabus eorū uigilet, & nō gemētēs. Sunt autē præpositi (ne quis etiā noīe tumeat) qui, ut Paulus dicit, laborāt iter eos, qui præsunt, sed in domino, qui admonēt eos, id est (ut alibi dicit) q̄ laborāt in uerbo: qui duplici honore digni sunt, non propter titulum, sed (ut inquit) propter opus illorum. Tertio q̄ uelit mutuam edificationem, subiūgit: ob/corū mōtū

præpositi

Consolamini pusillanimes.

Pusillanimes sunt, qui in multis adhuc trepidant, timentes ne quid de futurum sit corpori, uel ne non satis

ANNOT. IOANNIS POMERANI
magno animo perstituri sint in aduersis. p. euangelio.

Videte ne quis malum.

Hoc non est vim ui repellere licere.

Hæc enim est uoluntas, &c.

Concludit talia placere deo per Christum, ne pute-
mus reijcienda, uelut humanas admonitiones. Supra
dixit, Hæc est uoluntas dei sanctificatio uestra.

Spiritum ne extinguatis,

Spiritum uocat dona spiritus, per quem alij datur
sermo sapientiæ, alij scientiæ, alij genera linguarum.
1. ad Corin. 12. qui talia dona habet, utatur, sed (ut il-
lic dicitur) ad utilitatem ecclesiæ. Alij uero non pro-
hibeant talia, sed sinant quæquam ferri suo spiritu, mo-
do Christiano: sinant quenquam suã se qui uocatione.
Sic & 1. ad Corin. 14. Loqui linguis nolite prohi-
bere. Addit uero, Prophetias ne aspernemini, id est in-
terpretationes diuinæ scripturæ & declarationes fi-
dei: sicut ibidem dicit Paulus: Qui prophetat, homini-
bus loquitur edificationem, & exhortatione, & con-
solatione. Quod donum spiritus sancti inter alia ma-
uult Paulus ibidem dicens: Sequitur uobis charitate, amu-
lemini spiritualia, magis tamẽ ut prophetetis, etc. Ne
uero sine iudicio quodcũq; suscipiamus, addit: Omnia
probate &c. et Christus, Attẽdite à falsis prophetis.
Item, Attẽdite à fermento &c. 1. Ioan. 4. Nolite o-
mini

prophetas

IN EPI. PAULI AD THES. I. 61

omni spiritui &c. Multi enim confitentes Christum, negant Christi uirtutem, hoc scilicet, est Christum non esse Christum: hi sunt antichristi, de quibus 1. Ioan. 2.

Ab omni specie mala.

Non solum à malo, sed etiam ab omni specie mala abstinendum docet. Hoc est contra scandalizatores illos, qui nulla ratione paruulorum, id est illorum qui adhuc non satis instructi sunt fide, ducuntur. contra quos scribit Paulus ad Rhom. 14. 1. ad Corinth. 8. & Christus docet satis horrède, Matth. 18. & aliàs. Verum hic memineritis aliud esse scandalum paruulorum, aliud phariseorum. De isto dicit Christus Matth. 15. Sinite illos, &c. ut qui scandalizantur in uerbo Euangelij, ut qui scandalizantur in re, quam citra periculum salutis uitare non possunt, &c.

Scandalum paruulorum
phariseorum

Deus pacis sanctificet uos
per omnia.

Deum pacis adpellat. sine quo sunt perturbata omnia. Nemo enim pacem conscientie consequitur, nisi qui credit à deo sibi per Christum peccata dimissa. Verum hanc fidem solus deus dat, tua studia hic nihil sunt: tantum accipe quod tibi offertur, adferre nihil potes. Est ergo deus pacis, sicuti in Psal. dicitur, deus iustitiae, &c. id est iustificator. Hic, inquit, sanctificet uos, huius muneris est ut sancti sitis, non uestri conatus: tantum ora-

ANNOT. IOANNIS POMERANI
te, &c. Petite, inquit Christus, & accipietis, &c.

Et integer,

Id est absq; corruptione. In græco ὁλόκληρος, id est totam hereditatem possidens: hoc est ut nihil uobis desit. Exponit enim quod dixerat, uos totos. Scri-

In magni ptura hominem in tres diuidit partes, quarum summa
cat, tractat & nobilissima est spiritus, quo comprehendit incom-
hūc locum prehensibilia per naturam, si deus illic illuminauerit.

tres hoīs
partes 2
Lutherus. Aliud enim illic lumen non est, sine quo in meris est te-
nebris & ignorantia. Sunt autem hæc incomprehen-
sibilia, quæ inuisibilia & aeterna sunt. Atq; hic est do-
mīciliū fidei, & habitaculū uerbi dei. Altera est ani-
ma, per naturam quidē non separata à spiritu, sed per
opus, quod est animare corpus, & uegetare, hinc &
nomen habet. Hic lumen est ratio, quæ non potest non
errare, ubi spiritus fide nō est illuminatus. Est enim sa-
pientia humana: & ut Paulus uocat, animalis homo,
qui non percipit ea quæ sunt dei. Tertia est corpus cū
suis membris, de cuius sanctificatione supra quoq; di-
ctum. Integro autem spiritu, id est ubi plena fides est,
facile et anima, id est tota uita et corpus integra erūt:
spiritu uero dissentiente à deo, & aliam iustitiam quæ-
rente (sic in Psal. de incredulo populo dicitur: Non
est creditus in deo spiritus eius) nihil non dissidet secū
in homine, & pax conscientiæ inueniri uerè in nulla
re potest. Vides igitur, quare Paulus totius hominis

sanctificationem à deo, qui deus pacis est, fieri postulet: totius inquam hominis, ut in nullo possit culpari, non dico coram hominibus, sed ne in aduentu quidem Christi.

Fidelis est qui uocauit uos.

Magnæ consolationis uerbum adstrictis consciētis, & adhuc trepidis. Non potest non seruare fidem deus, quam promisit. Qui uocauit nos, id est aperuit nobis suum euangelium, hoc est cœpit nostram salutem: & idem efficiet, id est complebit quod cœpit: sicut tu non potuisti incipere salutem tuam, sed assumptus es, quando adhuc eras impius, ut dicitur ad Rhom. 5. Sic nec perficere poteris, alioqui dudum rursus periisset salus tua, si esset in manu tua, & non in omnipotentī manu dei patris nostri per Christum. Hæc sic dicuntur ad Philip. 1. Is qui cœpit in uobis opus bonum, perficiet usq; ad diem Iesu Christi. & capi. 2. Nam deus est is, qui agit in uobis, & ut uelit, & ut efficiatis, pro bona sua uoluntate. Hæc omnia, qui ad euangelij cognitionem uocati sumus, & didicimus uere Christū, sperare certe ex deo debemus: quia fidelis est, sicut & I. ad Corinthios 10. dicitur: Fidelis deus est, qui non patietur, &c.

Qui credunt euangelio, hi sciunt se uocatos esse.

F I N I S.